

Vereniging Circulair Friesland
Beleidsaanbevelingen Bouw
September 2024

Introductie

Vereniging Circulair Friesland

Context

Fryslân is de circulaire koploper in Nederland, Europa en daarmee wereldwijd. De Friese regio met zo'n 170 leden van Vereniging Circulair Friesland heeft ambitie om circulaire koploper te zijn en te blijven. Om dat te bereiken speelt de bouwsector een enorme rol, zowel in de nieuwbouw-, de renovatie- als de gebruikersfase.

De bouwsector is een sector met veel impact, waar de spanning tussen grote maatschappelijke opgaven voelbaar is. Enerzijds heeft Nederland een doelstelling voor de bouw van zo'n 100.000 woningen per jaar (900.000 tot 2030 via de Woondeals), om het woonruimte tekort terug te dringen en een fijne woonplek voor iedereen te realiseren. In Fryslân is de nieuwbouwpoging tot 2030 vastgesteld op 17.720 woningen. Daarnaast ligt er een grote renovatieopgave van 300.000 woningen (waarvan 80.000 sociale huur). Door stijgende gas- en energieprijzen is deze opgave bovendien urgenter geworden. Ook in maatschappelijk vastgoed, bedrijfsvastgoed en utiliteitsgebouwen vindt de komende jaren veel nieuw- en verbouw plaats. Anderzijds liggen er voor 2030 ambitieuze doelstellingen op klimaat (55-60% CO₂-reductie), circulaire economie (50% minder materiaal gebonden milieu-impact) en stikstof (50% minder stikstofuitstoot).

De bouw: van grootvervuiler naar inspiratiebron. In 2030 wil het Rijk 55% minder broeikasgassen uitstoten en 50% minder primaire grondstoffen verbruiken. Ook in Fryslân omarmen we deze doelstellingen en willen we de lat waar mogelijk zelfs hoger leggen. Om hier invulling aan te geven werkt de hele bouwsector - van opdrachtgever tot grondstofverwerker - samen en past zich aan.

Dat doen ze binnen het programma 'Fryslân bouwt Circulair'. Helaas lopen koploper partijen in de bio-based en circulaire bouweconomie aan tegen belemmeringen in wet- en regelgeving en normen/standaarden. Ook zijn er onbenutte kansen in wet- en regelgeving en normen/standaarden om de transitie naar een bio-based en circulaire bouweconomie te versnellen.

Daarom is er binnen Vereniging Circulair Friesland de Ambitietafel Wet- en Regelgeving. De Ambitietafel Wet- en Regelgeving staat in voortdurend contact met de leden van Vereniging Circulair Friesland en monitort nauwgezet waar lobby op het gebied van wet- en regelgeving gewenst is. Via deze tafel worden kansen en belemmeringen inzichtelijk gemaakt en actie gezet op de invoering en aanpassing van wet- en regelgeving. Deze Beleidsaanbevelingen zijn het resultaat van een inventarisatie onder een groep koplopers onder bouwbedrijven, woningcorporaties, overheden, aannemers, installateurs, architecten en materiaal leveranciers in de bio-based en circulaire bouweconomie in Fryslân.

Fryslân: voorloperregio in Europa

Vereniging Circulair Friesland zet zich sinds 2016 in om als regio voorloper te zijn in de circulaire economie. In 2025 behoren we tot de koplopers in Europa. Om dit te bereiken zet Vereniging Circulair Friesland volop in om van circulair bouwen de norm te maken. Middels het programma Fryslân Bouwt Circulair werken alle stakeholders samen om deze doelstelling te realiseren. Vanuit de regio ligt de focus daarin specifiek op:

- **Biobased:** we bouwen nieuwe waardeketens waarbij teelt, verwerking en toepassing in de regio plaatsvinden. Hiermee creëren we nieuwe verdienmodellen in de gehele keten, wordt er sterk bij gedragen aan circulaire doelstellingen (CO₂-opslag en minder primaire grondstoffen) en maken we de leefomgeving mooier en gezonder. Opschaling draagt bij aan betaalbaarheid.
- **Watertechnologie:** de Friese economie richt zich op de doorontwikkeling van de watertechnologiesector. Drinkwater wordt steeds schaarser en dat vraagt om gedragsverandering en innovatieve oplossingen. In de regio schalen we deze innovaties op, waarmee we wereldwijd impact maken.
- **Hergebruik:** wat er al is moet gebruikt worden in een circulaire economie. We ondersteunen bij het ontwikkelen van nieuwe businessmodellen, brengen vraag en aanbod bij elkaar en het weghalen van blokkades (zoals certificering).
- **Prefab:** fabrieksmatig woningen produceren zorgt voor een stevige economische impuls, door de verdere ontwikkeling van smart industry. Veel bouwbedrijven maken de stap naar woningfabrieken. Prefab woningen zijn snel beschikbaar, beter betaalbaar en biobased te produceren.

Versnellen circulair bouwen

In de onderstaande beleidsaanbevelingen is een opsomming gemaakt van voorstellen voor betere wet- en regelgeving, het benutten van kansen in wet- en regelgeving en normen/standaarden die de transitie zullen versnellen. Wij beschouwen onze beleidsaanbevelingen als levende documenten die de actualiteit volgen. Ze beschrijven welke wensen onze achterban heeft ten aanzien van passende wet- en regelgeving. Ze bieden bovendien onderbouwd advies ten aanzien van eventuele aanpassingen of wijzigingen. Zodra nieuwe signalen ons bereiken, verzorgen wij een actualisatie van de betreffende fiche.

De Friese doelen:

- In de Friese Woondeals uit 2023 is afgesproken dat de 17.720 nieuwe Friese woningen gebouwd worden met volop aandacht voor circulair, biobased en industrieel
- In 2025 is Fryslân een van de meest circulaire regio's van Europa
- In 2030 realiseren we 55% CO₂-reductie, 50% minder primaire grondstoffen en 50% minder stikstofuitstoot
- In 2050 zijn we 100% circulair
- 30% van de woningen voor tenminste 30% biobased in 2030

Circulaire bouw:

BENG en MPG

BENG. De 'Bijna Energieneutrale Gebouwen (BENG) Norm' is sinds 1 januari 2021 van kracht in Nederland. De BENG Norm is bedoeld om de energieprestatie in de gebouwde omgeving te verbeteren. De BENG-eisen zijn onderverdeeld in drie indicatoren:

1. De maximale energiebehoefte in kWh per m² per jaar.
2. Het maximale primair fossiel energiegebruik in kWh per m² per jaar.
3. Het minimale aandeel hernieuwbare energie in procenten.

Probleem BENG:

- De BENG-berekening houdt geen rekening met het type huis. Bijvoorbeeld: een appartement wordt hetzelfde gescoord als een vrijstaand huis, terwijl het energiegebruik zeer verschillend is.
- De BENG-berekening houdt geen rekening met het gebruik. Bijvoorbeeld: in de praktijk is een elektrische kachel in de slaapkamer milieuvriendelijker dan een radiator, wegens het incidentele gebruik. Echter wordt er gerekend met een constante hogere temperatuur waardoor gebruik van radiatoren via de BENG-norm wordt verplicht.

MPG. De Milieuprestatie Gebouwen (MPG) is een methode om de milieueffecten van bouwmaterialen te berekenen per m² gebruiksoppervlakte per jaar. De MPG houdt rekening met de hele levenscyclus van de bouwmaterialen, van productie tot sloop. Daarbij geldt sinds 2018 een maximale MPG-eis, die momenteel herzien wordt door het ministerie van BZK.

Probleem MPG: Biobased is komt niet altijd goed uit de MPG-berekening. Zo komen stalen en betonnen gebouwen regelmatig beter uit de berekening dan biobased gebouwen.[1]

Combinatie BENG en MPG. Volgens de BENG-norm moeten gebouwen steeds energiezuiniger zijn. Echter, voorkomt de MPG vaak dat er biobased isolatie gebruikt mag worden, terwijl dit in sommige gevallen energiezuinigheid verbetert. Andersom zou de focus moeten zijn om een zo passief mogelijk gebouw te maken, en daarna aan te vullen met zo efficiënt mogelijke installaties. Echter wordt dat tegengewerkt door verkeerde rekenregels in de BENG-methodiek.

[1] <https://marjetrutten.nl/wp-content/uploads/Woningconcepten-en-hun-prestaties.pdf>

Beleidsaanbevelingen

- Biobased wordt eerlijk gewaardeerd in rekenmethodieken, door CO2 opslag in bouwmaterialen wordt meegerekend in de MPG, zo ook in de Nationale Milieudatabase en Milieukostenindicator. Daarbij wordt gekeken naar de reële levensduur, waardoor hout niet als 'verbrand' wordt gerekend. De BENG en MPG worden samengevoegd tot een integrale duurzaamheidseis.
- In de combinatie van MPG en BENG wordt prioriteit gegeven aan een zelfregulerende constructie en daarna wordt er pas gekeken naar nodige installaties.
- De BENG houdt rekening met het type isolatiemateriaal, en beoordeelt bio-based isolatiemateriaal daardoor eerlijk in het berekenen van de energiebehoefte, door beoordeling op faseverschuiving en geluidsnormen mee te nemen.
- De BENG geeft een meer realistische weergave van de situatie door inachtneming van meer factoren, zoals de soort woning (bv. appartement vs vrijstaand).

Uit de praktijk

Biobased woning Nieuwehorne: Bij de nieuwbouw van een >80% biobased woning in Nieuwehorne [2] blijkt dat BENG en MPG eisen moeilijk te integreren zijn met biobased bouwmethoden. Dit komt omdat biobased materialen soms een andere milieu-impact of energieprestatie hebben dan traditionele materialen. Bestaande wet- en regelgeving is echter gebaseerd op de inzet van traditionele bouwmaterialen en -methoden. Ook kan bestaande regelgeving leiden tot hogere en onnodige kosten, zoals bij het verplicht installeren van warmte installaties in alle afzonderlijke ruimten. In de praktijk blijkt dit niet nodig door de functionaliteiten van de natuurlijke (isolatie)materialen.

[2] <https://greeninclusive.nl/nieuws/start-bouw-biobased-woning-in-fryslan/>

Circulaire bouw:

Normen, Standaarden & Certificeringen

Importeren van materiaal. Verschillende certificeringen, normen en standaarden (zoals LCA, BREEAM, LEED, en het Nederlandse DUBO-keurmerk hebben ieder hun eigen criteria en beoordelingsmethoden. Hoewel andere (EU-)landen ook dergelijke en vergelijkbare systemen hebben, zijn de Nederlandse systemen vaak uniek. Producten, bouwmaterialen en installaties die goedgekeurd zijn, of bepaalde scores behalen in andere (EU-)landen kunnen daar in Nederland niet automatisch rechten aan ontlenen.

Echter is voor veel buitenlandse aanbieders en producenten de Nederlandse markt te klein om, vaak dure, testen en goedkeuringen in Nederland rendabel te krijgen. Nederland mist daarom toegang tot veel buitenlandse producten die biobased en circulair bouwen zouden versterken, terwijl deze in andere EU-landen wel zijn goedgekeurd.

Nieuwe normen. Momenteel werkt de NEN aan nieuwe normen voor de circulaire economie. Dit is ter voorbereiding op de vaststelling van circulaire economie normen op Europese Schaal (GEN/CELEC), die zullen dienen voor de herziene Ecodesign verordening.

Echter is het de vraag of deze ook toepasbaar zijn op bouwmaterialen, omdat de 'Ecodesign for Sustainable Products Regulation' in beginsel is gericht op consumentengoederen, en niet op bouwmaterialen en installaties.

Beleidsaanbevelingen

1. Op de Nederlandse markt worden Europese keurmerken en productgoedkeuringen EU voor bouwmaterialen en installaties toegestaan, wanneer deze voldoen aan Nederlandse standaarden.
2. Er wordt een minimumpercentage bio-based materiaal vastgesteld van 70%, wanneer een product 'bio-based' genoemd mag worden. Dit percentage neemt toe, waarbij rekening gehouden wordt met haalbaarheid in de markt, om zo de transitie te versnellen.
3. Circulariteit dient een onderdeel te worden van bouwvergunningen.
4. Stimuleer circulair en biobased bouwen door een investeringsaftrek in de vennootschapsbelasting van woningcorporaties.
5. Welstand geeft advies over en stimuleert circulair en bio-based bouwen.
6. Levens Cyclus Analyse systematiek wordt Europees vastgesteld.

Circulaire bouw:

Water

Context

Bijna alle landen, inclusief Nederland, kampen met waterproblemen: te veel, te weinig, of vervuild. Tussen 2016 en 2020 gebruikten Nederlandse huishoudens gemiddeld 130 tot 134 liter drinkwater per persoon per dag. Deze huishoudens waren in 2020 verantwoordelijk voor 74% van het totale gebruik.[1] Het totale verbruik stijgt, als gevolg van economische groei en bevolkingsgroei.

Sommige provincies hebben nu al te maken met drinkwatertekorten en waterbedrijven mogen op meerdere locaties geen nieuwe wateraansluitingen aanleggen.[2] Daarnaast zullen drinkwater-winputten in de toekomst gesloten worden wegens toenemende verzilting. Het aantal gebieden dat kampt met tekorten neemt toe. Waterbesparende technologieën zoals grijswater- en hemelwatersystemen kunnen een grote bijdrage leveren aan de reductie van drinkwatergebruik.[3] Dit soort technologieën zijn nodig om het hoofddoel van het Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing van 100 liter per persoon per dag in 2035 te bereiken.[4]

Wateradaptie versus Drinkwaterbesparing

Vaak worden maatregelen tegen wateroverlast, en maatregelen voor drinkwaterbesparing met elkaar geassocieerd. Echter staan deze in principe los van elkaar.

Maatregelen tegen wateroverlast bestaan uit bijvoorbeeld hemelwateropslag (buffer met vertraagde afvoer) en een infiltratiesysteem. Maatregelen om drinkwater te besparen bestaan uit bijvoorbeeld het hergebruiken van gezuiverd grijswater of regenwater voor laagwaardige toepassingen zoals wassen en het doorspoelen van het toilet. Het is essentieel dat beide drinkwaterbesparende systemen worden toegepast in combinatie met een buffer- en infiltratiesysteem.

[3] <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-14f0a203faf418b9a40ld02bf0ce253d3eae97c6/pdf>

[4] <https://nos.nl/artikel/2515276-vitens-mogelijk-geen-drinkwateraansluiting-bij-nieuwe-woningen>

[5] <https://open.overheid.nl/documenten/fdd63490-0688-4caf-b9e1-d9c83d29c68a/file>

[6] <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-0654c0aee2fc2ada28a98f250b992ea7060863f8/pdf>

Beleidsaanbevelingen

1. Voorbereidend leidingwerk voor waterrecycling wordt verplicht gesteld in het Bouwbesluit (Pbl) voor nieuwbouw, én voor renovaties vanaf €50.000,-.
2. Hemelwateropslag en infiltratiebuffer worden (naast drinkwaterbesparende systemen) verplicht gesteld om wateroverlast tegen te gaan, voor nieuwbouw én voor renovaties vanaf €50.000,-.
3. Gebruik van gerecycled grijswater of regenwater is verplicht voor niet-hoogwaardig gebruik in nieuwbouw, én bij renovaties vanaf €50.000,-
4. In nieuwbouw(uitvragen) wordt gestuurd op het drinkwatergebruik van de bewoner (max. 80 liter per persoon per dag).
5. Om de volksgezondheid te waarborgen moeten de grijswater en regenwatersystemen voldoen aan NEN EN16941-1/2 en WB4.7 van NEN 1006.
6. Er zijn subsidieregelingen voor woningeigenaren voor hemelwaterinfiltratie waterbesparingsystemen, zoals inclusie van het onderwerp in de MIA\VAMIL-regeling.

Uit de praktijk

In Vlaanderen zijn al jaren waterbesparende acties verplicht, zoals hemelwateropvang bij nieuw- en verbouw. De 'Hemelwaterverordening' is in 2023 verscherpt, waardoor afwatering, een pompinstallatie en leidingen naar elk toilet en wasmachine verplicht zijn. Het opgevangen hemelwater moet maximaal gebruikt worden voor toiletspoeling, poetswater, wasmachine en tuin. In 2021 lag het waterverbruik in Vlaanderen op 108 liter p.p.d.* t.o.v. 128 in Nederland.